

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS NEGALIOS PAGRINDU APRIBOJANT TEISĘ VERSTIS ADVOKATO PRAKTIKA TYRIMO

2019 m. gegužės 28 d. Nr. (19)SN-57)SP-68
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2019 m. kovo 6 d. gautas pareiškėjo¹ (toliau – Pareiškėjas) skundas, kuriuo prašoma ištirti, ar 2004 m. liepos 16 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Nr. V-556/1R-181 „Dėl pareiškėjų, advokatų ir advokatų padėjėjų sveikatos būklės reikalavimų ir sveikatos būklės tikrinimo taisyklių patvirtinimo“ (toliau – Įsakymas) nepažeidžia lygių galimybių, ar minėtu teisės aktu asmenys, sergantys psichikos ligomis, nėra diskriminuojami palyginus su sveikais asmenimis ar kitomis ligomis sergančiais asmenimis. Skunde nurodoma, jog Įsakyme nustatyti apribojimai susiję su psichikos sutrikimais, dėl kurių asmenims ribojama teisė dirbti advokatu arba advokato padėjėju. Teigiama, kad, vadovaujantis Įsakymu, asmeniui negalima dirbti sergant net lengva depresijos forma, taip pat tuo atveju, jei asmuo yra transseksualus, nors toks asmuo gali atlikti visas darbinės funkcijas. Pareiškėjas nurodo, kad dirbti negalima net sergančiajam pasiekus remisiją. Sirgęs ir pasveikęs (arba ligos vystymuisi sustojus) asmuo yra diskriminuojamas, palyginus su sveikaisiais, vien dėl to, kad liga gali vėl atsinaujinti.

Skunde teigiama, kad „psichikos liga yra tokia pati liga, kaip ir kitos ligos, todėl nustatyti diskriminacinius stigmatizuojančius ribojimus asmeniui, kuris yra darbingas, gali ir sugeba dirbti, turėtų būti laikoma rimtu žmogaus teisių pažeidimu“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta). Asmuo, susirgęs lengvos ar vidutinio sunkumo formos psichikos liga, yra verčiamas ją slėpti, o ne gydytis. Pareiškėjo manymu, reikalavimas advokatui arba advokato padėjėjui pasitikrinti sveikatą pas psichiatrą taip pat yra stigmatizuojantis, žeminantis, „nesuvokiamas“. Europos Teisingumo Teismas yra pripažinęs advokatų klientus vartotojais. Tai reiškia, kad iš esmės advokatai ir advokatų padėjėjai yra verslininkai. Tokio požiūrio laikosi ir Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos, nes advokatai ir advokatų padėjėjai dirba pagal individualios veiklos pažymėjimą. Todėl asmeniui, teikiančiam teisinės paslaugas, reikalavimas pasitikrinti pas psichiatrą yra perteklinis ir diskriminuojantis. Pareiškėjas teigia, kad

---

¹ Pareiškėjo vardas ir pavardė Tarnybai žinomi.

„asmuo, ketindamas verstis advokato teisinių paslaugų teikimu, ne ginklą ketina įsigyti, o susikurti sau darbo vietą“. Yra žinoma atvejų, kai net lengva šizofrenijos forma sergantys arba nerimo sutrikimų turintys asmenys sugebėjo iki pensijos dirbti valstybės tarnyboje ir sukurti naudą. Advokatai ir advokatų padėjėjai ar ketinantys jais tapti asmenys, kurie turi psichikos sutrikimų, taip pat sugeba sukurti naudą ir nebenori jaustis diskriminuojami ir stigmatizuojami. Jei asmeniui dėl ligos nėra apribotas veiksnumas darbo santykių srityje, toks asmuo gali dirbti, tačiau Įsakymas, nustatantis ribojimus, nekeičiamas daugiau nei 14 metų. Pareiškėjo manymu, jis yra diskriminuojantis ir pažeidžia žmogaus teises, todėl turi būti panaikintas.

Pareiškėjas nurodė, kad pats serga psichikos liga, kurios forma yra lengva (sveikatos sutrikimas, TLK-10-AM sisteminiam ligų sąrašė žymimas nuo F60 iki F61). Pareiškėjas turi teisės magistro laipsnį, nori ir gali užsiimti teisine veikla, tačiau to negali padaryti dėl Įsakymu nustatytos tvarkos.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė (toliau – lygių galimybių kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 2 dalimi, 2019 m. kovo 15 d. raštu Nr. (19)SN-57)S-233 kreipėsi į Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją bei Lietuvos Respublikos sveikatos ministeriją, prašydama atsakyti į klausimus, dėl kokių priežasčių yra nustatyti ribojimai, sergant Įsakyme nurodytomis ligomis, asmenims verstis advokato ar advokato padėjėjo praktika; ar, ministerijų nuomone, tokie apribojimai yra adekvatūs ir tikslingi; kodėl būtent minėtoms profesijoms yra nustatyti tokio pobūdžio apribojimai; ar nuo 2004 metų, kai buvo priimtas Įsakymas, jis buvo peržiūrėtas ir patikrintas jo tikslingumas bei suderinamumas su nacionaliniais bei tarptautiniais teisės aktais; kokiais kriterijais remiantis, išskirtos Įsakyme išvardintos ligų diagnozės iš visų TLK-10-AM sisteminiam ligų sąrašė įvardintų diagnozių, susijusių su asmens psichikos sutrikimais; paprašyta patvirtinti arba paneigti informaciją, ar, asmeniui nustačius bet kurią iš Įsakyme išvardintų diagnozių, jis objektyviai nebegalėtų tinkamai atlikti advokato arba advokato padėjėjo darbo.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2019 m. kovo 27 d. Tarnyboje gautame Teisingumo ministerijos rašte Nr. (1.18E)7R-1929 nurodoma, kad ribojimai verstis tam tikra veikla arba užimti tam tikras pareigas turint sveikatos sutrikimų numatyti ne tik advokatams (advokatų padėjėjams), tačiau ir asmenims, siekiantiems tapti antstoliais, notarais, teisėjais ar prokurorais. Reikalavimai sveikatai pirmiausia susiję su tų asmenų

statusu – tam tikrų profesijų atstovams įstatymais keliami specialūs reikalavimai, susiję ne tik su gebėjimais atlikti tam tikrą intelektualinę veiklą, bet ir tokie reikalavimai kaip nepriklausomumas, padidinta atsakomybė ir pan. Nustatyti ribojimai yra grindžiami viešuoju interesu, o jų tikslas, - kad asmenys, dirbantys tam tikrą darbą, būtų tokios sveikatos būklės, kuri nekeltų abejonių jų priimamais sprendimais arba reputacija. Advokato arba advokato padėjėjo padėtis arba jo vaidmuo valstybės teisinėje sistemoje yra specifinis. Advokato profesija yra viena iš profesijos rūšių, kurios atstovams taikomi didesni, griežtesni atsargumo, rūpestingumo, atidumo reikalavimai. Pažymima, kad advokatai dalyvaudami procese ir teikdami profesionalią teisinę pagalbą prisideda prie teisingo proceso užtikrinimo ir visos teisingumo vykdymo sistemos efektyvumo. Teisingumo ministerijos nuomone, šiuo metu galiojančios Įstatymo nuostatos yra tikslintinos, suderinant jas su šiuolaikinių žmogaus teisių apsaugos standartais.

2018 m. liepos 25 d. sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. V-848 buvo sudaryta darbo grupė, kuriai pavesta peržiūrėti ir prireikus inicijuoti teisės aktų, reglamentuojančių sveikatos reikalavimus advokatams, advokatų padėjėjams, teisėjams ir prokurorams, pakeitimus. Darbo grupės veikloje, be kitų institucijų atstovų, dalyvauja ir Teisingumo ministerijos bei Lietuvos advokatūros atstovai. Siekiant tinkamai suprasti tam tikrų sveikatos sutrikimų įtaką asmens gebėjimams vykdyti, be kita ko, advokato (advokato padėjėjo) veiklą, darbo grupė paprašė Lietuvos psichiatrų asociacijos, Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ir Lietuvos bendrosios praktikos gydytojų draugijos nuomonių. Darbo grupėje sutarta dėl vieningos pozicijos, kad nėra tikslinga visais atvejais nustatyti absoliučias ligų ir sveikatos būklių diagnozes, kad asmuo sirgęs atitinkama liga visam gyvenimui prarastų teisę pretenduoti į pareigas (arba eiti jas), jeigu jo būklė po gydymo yra stabilizuojama (asmuo pasveiksta). Pažymima, kad Sveikatos apsaugos ministerija, atsižvelgdama į darbo grupės veiklos rezultatus, parengė Įsakymo pakeitimo projektą, kuris 2019 m. kovo 1 d. buvo pateiktas derinti suinteresuotoms institucijoms. Projekte, be kita ko, prie tam tikrų ligų ar sveikatos sutrikimų nurodoma, kad apribojimai taikomi tik tol, kol tęsiasi ši liga ar sveikatos sutrikimas, taip pat atsisakyta nepagrįstų apribojimų (pavyzdžiui, kodo F64 (lyties tapatumo sutrikimai).

Teisingumo ministerijos 2019 m. kovo 12 d. rašte Nr. (1.8E)2T-217 pateikta teisinė išvada dėl minėtojo Įsakymo pakeitimo projekto. Teisingumo ministerijos nuomone, siekiant nepagrįstai neapriboti asmenų, siekiančių pradėti vykdyti advokato (advokato padėjėjo) veiklą, turėtų būti išskiriami du ligų ir sveikatos sutrikimų sąrašai – vienas iš jų numatytų ligas ir sveikatos problemas,

kurioms esant asmuo negali vykdyti tokios veiklos, o kitas – ligas ir sveikatos problemas, dėl kurių įtakos tinkamumui vykdyti šią veiklą spręstų gydytojų konsultacinė komisija.

Informuojama, kad šiuo metu galiojantis Įsakymas buvo rengiamas ir derinamas su suinteresuotomis institucijomis 2004 metais. Kadangi susirašinėjimo įstaigai priskirtos veiklos srities klausimais dokumentai yra saugomi 5 metus, nėra galimybės nustatyti, kokiais kriterijais vadovaujantis tuo metu buvo priimti sprendimai dėl konkrečių sveikatos sutrikimų įtraukimo į Įsakymą. Ministerija nėra kompetentinga pasisakyti dėl konkrečių susirgimų įtakos ir asmenų galimybių tinkamai vykdyti advokato (advokato padėjėjo) veiklą.

2019 m. gegužės 10 d. gautame Sveikatos apsaugos ministerijos rašte Nr. (1.14)-14)10-2214 nurodoma, kad Įsakymas buvo parengtas ir jame sveikatos būklės buvo nurodytos konsultuojantis su atitinkamų sveikatos priežiūros sričių specialistais (tarp jų, ir gydytojais psichiatrais) ir remiantis jų nuomone. Ministerija neturi / negali pateikti tikslių konkrečių duomenų, kodėl prieš 15 metų (2004 metais) buvo pasirinktos būtent tokios advokato ar advokato padėjėjo darbą ribojančios sveikatos būklės, tačiau gali daryti prielaidą, kad tuo metu atitinkamos srities sveikatos priežiūros specialistų nuomonė buvo ta, jog asmuo, turintis Įsakyme nurodytų sutrikimų arba sergantis Įsakyme nurodytomis ligomis, negalės tinkamai ir kokybiškai atlikti advokato arba advokato padėjėjo funkcijų. Ministerijos nuomone, sveikatos priežiūros lygis yra nuolat kintantis, todėl tam tikrų sveikatos būklių savalaikis gydymas, priežiūra leidžia asmeniui išlaikyti pakankamas darbinės savybes ir neiškristi iš darbo rinkos. Atsižvelgiant į tai, ministerija mano, kad Įsakyme nustatytos sveikatos būklės gali būti peržiūretos.

Rašte taip pat nurodoma, kad Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. V-848 yra sudaryta darbo grupė, į kurios sudėtį buvo įtraukta Teisingumo ministerijos, Generalinės prokuratūros, Lietuvos advokatūros, Vidaus reikalų ministerijos, Nacionalinės teismų administracijos atstovų. Darbo grupei pavesta peržiūrėti ir prireikus pakeisti Įsakymą. Siekiant kompetentingos nuomonės, darbo grupės veiklai dėl medicininės dalies buvo pasitelkti Lietuvos psichiatrų asociacijos, Vilniaus universiteto, Medicinos fakulteto, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto, Lietuvos bendrosios praktikos gydytojų draugijos atstovai.

Įsakymo pakeitimo projektas su pakeistomis sveikatos būklėmis 2019 m. kovo 1 d. buvo pateiktas derinti Lietuvos advokatūrai ir Teisingumo ministerijai. Rašte pažymima, kad Įsakymo pakeitimo projektas nėra galutinis ir dar bus koreguojamas, atsižvelgiant į lygiagrečiai derinamus teisėjų ir prokurorų sveikatos reikalavimus.

Ministerijos nuomone, ne visos šiuo metu Įsakyme įtvirtintos ligos ir sutrikimai yra tokios, kuriomis sirgdamas asmuo negalėtų dirbti advokatu arba advokato padėjėju. Šią Sveikatos ministerijos

poziciją patvirtina parengtas ir derinti pateiktas Įsakymo pakeitimo projektas. Darbo grupėje buvo prieta vieningos nuomonės, jog nėra tikslinga nustatyti absoliučias ligos diagnozes, kad asmuo, sirgęs atitinkama liga ar turėjęs sutrikimų, visam gyvenimui prarastų teisę pretenduoti į pareigas (arba eiti jas), jeigu jo būklė po gydymo yra stabilizuojama (asmuo pasveiksta). Atsižvelgiant į tai, buvo peržiūrėtos sveikatos būklės (taip pat ir susijusios su psichikos sutrikimais), atsisakant tų būklių, kurios netrukdytų asmeniui dirbti. Prie tam tikrų ligų arba sveikatos sutrikimų nurodoma, kad apribojimai taikomi tik tol, kol tęsiasi ši liga arba sveikatos sutrikimas. Taip pat dokumente nurodoma, kad tam tikros ligos yra linkusios tik progresuoti, todėl šių ligų diagnozės įrašytos į ligų ir sveikatos būklių, dėl kurių pareiškėjai ar asmenys, norintys būti įrašyti į advokatų ar advokatų padėjėjų sąrašą, negali būti pripažinti atitinkantys reikalavimus jų sveikatai. Be to, darbo grupė Įsakymo pakeitimo projekte išskyrė ligas ir sveikatos būkles, kurioms esant asmens elgesys gali būti stipriai sutrikęs arba atvirkščiai – gali būti tik lengvos formos ir netrukdyti kasdieniam advokatų (advokatų padėjėjų) darbui, todėl šios ligų diagnozės įrašytos prie tų, kuriomis sergantiems asmenims reikalingas gydytojų konsultacinės komisijos įvertinimas (leisti dirbti ar ne).

Nurodoma, kad, pagal parengtą Įsakymo pakeitimo projektą (pagal Lietuvoje naudojamą tarptautinę ligų klasifikavimo sistemą TLK-10-AM, lyties tapatumo diagnozei yra priskiriamas kodas F64), F64 kodas kaip kontraindikacija dirbti advokatais arba advokatų padėjėjais nebenumatytas (ribojimo neliks).

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar Įsakymo nuostatos, įtvirtinančios apribojimus verstis advokato arba advokato padėjėjo praktika dėl asmenų sveikatos sutrikimų bei jų sąlygotos negalios, nepažeidžia Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos valstybės institucijų pareigos užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Atkreiptinas dėmesys, kad asmens lytinė tapatybė (prie kurios priskirtinas ir transseksualumas) Lygių galimybių įstatyme nėra numatyta kaip atskiras pagrindas, kuriuo diskriminavimas draudžiamas. Dėl šios priežasties lygių galimybių kontrolierė negali šio atvejo vertinti dėl galimos asmenų diskriminacijos lytinės tapatybės pagrindu.

Jungtinių Tautų bei Europos Sąjungos, taip pat nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija reiškia teisių sumažinimą, suvaržymą ar atėmimą tam tikrai kategorijai žmonių dėl kokių nors asmens požymių. Diskriminacija suvokiama kaip asmenų lygybės principo pažeidimas, kai asmeniui ar asmenų grupei yra sukuriamos mažiau palankios sąlygos, taikomi skirtumai, išimtys, apribojimai ar teikiamas pranašumas, lyginant su kitais asmenimis, esančiais toje pačioje ar tokioje pačioje situacijoje.

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija), kurios dalyvė yra Lietuva, 1 straipsnyje nurodoma, jog šios Konvencijos tikslas – skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui.

Prie neįgaliųjų priskiriami asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtėmis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis (Konvencijos 1 str. 2 d.).

Konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad prieš įstatymą visi asmenys lygūs ir lygūs pagal įstatymą, taip pat turi teisę į lygiavertę įstatymo apsaugą ir teisę vienodai naudotis įstatymo teikiamomis galimybėmis be jokio diskriminavimo. Valstybės, šios Konvencijos šalys, draudžia bet kokį diskriminavimą dėl neįgalumo ir garantuoja neįgaliesiems vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą nuo diskriminavimo dėl bet kokios priežasties (Konvencijos 5 straipsnio 2 dalis).

Pagal Konvencijos 27 straipsnio nuostatas, valstybės, Konvencijos šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę į darbą lygiai su kitais asmenimis; ši teisė apima teisę į galimybę užsidirbti pragyvenimui iš laisvai pasirinkto darbo ar iš laisvai priimto darbo pasiūlymo darbo rinkoje ir darbo aplinkoje, kuri yra atvira, tinkama visiems ir prieinama neįgaliesiems. Valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina ir skatina įgyvendinti teisę į darbą, įskaitant teisę į darbą tų asmenų, kurie tampa neįgalūs dirbdami, imdamosi atitinkamų priemonių, įskaitant ir teisės aktų priėmimą, kuriomis *inter alia* būtų:

- uždrausta diskriminacija dėl neįgalumo visais klausimais, susijusiais su visomis užimtumo formomis, įskaitant įdarbinimo sąlygas, priėmimą į darbą ir darbą, darbo išsaugojimą, kilimą tarnyboje ir saugias ir sveikas darbo sąlygas (a punktas);

- lygiai su kitais asmenimis ginamos neįgaliųjų teisės į teisingas ir palankias darbo sąlygas, įskaitant lygias galimybes ir vienodą atlyginimą už tokios pat vertės darbą, saugias ir sveikas darbo sąlygas, įskaitant apsaugą nuo priekabiavimo ir skundų patenkinimą (b punktas);

- skatinamos savarankiško darbo, verslumo, kooperatyvų plėtros ir nuosavo verslo pradėjimo galimybės (e punktas);

- skatinamas neįgaliųjų darbo patirties įgijimas atviros darbo rinkos sąlygomis (j punktas);
- skatinama neįgaliųjų profesinė ir kvalifikacinė rehabilitacija, darbo vietų išsaugojimas ir sugrįžimo į darbą programos (k punktas).

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis asmenų lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs; žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime taip pat konstatavo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas).

Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos 3 straipsnyje įtvirtinti neįgaliųjų socialinės integracijos principai, iš kurių paminėtinas lygių teisių principas – neįgalieji turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai (3 str. 1 d. 1 p.); lygių galimybių – neįgaliesiems, kaip ir kitiems visuomenės nariams, sudaromos tokios pat ugdymosi, darbo, laisvalaikio leidimo, dalyvavimo visuomenės, politiniame ir bendruomenės gyvenime galimybės. Tik tais atvejais, kai tokios pat sąlygos ir priemonės yra neveiksmingos, numatomos specialiosios priemonės, gerinančios neįgaliųjų padėtį (3 str. 1 d. 2 p.); diskriminavimo prevencijos – neįgalieji apsaugomi nuo bet kokios diskriminacijos ar išnaudojimo (3 str. 1 d. 3 p.).

Remiantis Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalimi, tiesioginė diskriminacija – tai elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 5 dalies nuostatas, netiesioginė diskriminacija apibūdinama kaip veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali

atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent ši veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Pagal Lygių galimybių įstatyme įtvirtintą diskriminacijos sąvoką, tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą siekiama nustatyti, ar tam tikras elgesys, teisės norma, praktika galėtų tam tikrą asmenį dėl tam tikro asmens tapatybės požymio, t. y., aptariamam atveju – dėl negalios, priversti atsidurti mažiau palankioje padėtyje nei kitas asmuo, neturintis šio požymio.

Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje įtvirtinta įrodinėjimo pareigos paskirstymo tvarka nagrinėjant lygių galimybių principo pažeidimo atvejus, t. y., teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

Remiantis Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 7 straipsnio nuostatomis, fizinis asmuo pripažįstamas advokatu, jeigu jis: 1) yra Lietuvos Respublikos arba Europos Sąjungos valstybės narės pilietis; 2) turi aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą; 3) turi ne mažesnę kaip penkerių metų teisinio darbo stažą arba atliko ne trumpesnę kaip dvejų metų advokato padėjėjo praktiką; 4) yra nepriekaištingos reputacijos; 5) moka valstybinę kalbą; 6) išlaikė advokatų kvalifikacinį egzaminą (ar turi sukaupęs nustatytą atitinkamo teisinio darbo stažą); 7) neturi sveikatos sutrikimų, dėl kurių negalėtų atlikti advokato pareigų. Pareiškėjų ir advokatų sveikatos reikalavimus bei sveikatos tikrinimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

Minėto įstatymo 35 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad į Lietuvos advokatų padėjėjų sąrašą asmenys įrašomi Lietuvos advokatūros sprendimu. Asmuo gali būti įrašytas į Lietuvos advokatų padėjėjų sąrašą, jeigu jis: 1) yra Lietuvos Respublikos ar Europos Sąjungos valstybės narės pilietis; 2) turi aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą; 3) yra nepriekaištingos reputacijos; 4) yra susitaręs su advokatu, įrašytu į Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašą, atlikti advokato padėjėjo praktiką;

5) neturi sveikatos sutrikimų, dėl kurių negalėtų atlikti advokato padėjėjo pareigų. Advokatų padėjėjai tikrinasi sveikatą, kaip nustatyta šio įstatymo 7 straipsnio 7 punkte.

Taigi vienas iš privalomųjų įstatymo nustatytų reikalavimų asmenims (be kitų kriterijų), siekiantiems užsiimti advokato arba advokato padėjėjo praktika, yra reikalavimas būti atitinkamos sveikatos būklės, t. y., neturėti sveikatos sutrikimų (tam tikrais atvejais sukeliančių asmenų negalia), dėl kurių asmeniui gali būti apribotos galimybės tinkamai vykdyti atlikti advokato arba advokato padėjėjo veiklą.

Remiantis šiuo metu galiojančiomis Įsakymo nuostatomis, pareiškėjų, advokatų ir advokatų padėjėjų sveikatos tikrinimo tikslas – įvertinti, ar pareiškėjų, advokatų ir advokatų padėjėjų sveikata tinka verstis advokato veikla arba atlikti advokato padėjėjo praktiką (1 p.). Pareiškėjas ir advokato padėjėjas privalo pasitikrinti sveikatą prieš pateikdami dokumentus Lietuvos advokatūrai dėl asmens pripažinimo advokatu arba prieš pateikdami prašymą įrašyti į advokatų padėjėjų sąrašą. Vėliau kiekvienas advokatas privalo tikrintis sveikatą ne rečiau kaip kas penkerius metus (2 p.).

Pagal Įsakymo 14 punkto nuostatas, advokato veikla negali verstis arba advokato padėjėjo praktikos negali atlikti asmuo, turintis šių sutrikimų arba sergantis šiomis ligomis (bendrosios kontraindikacijos):

14.1. organiniai ir simptominiai psichikos sutrikimai:

F00-F03; F05.1, F05.8; F06.0-F06.3; F06.5; F07.0;

14.2. epilepsinė psichozė su dažnais paroksizmais ir charakterio bei intelekto pakitimais:
F06.8;

14.3. šizofrenija, šizotipinis ir klideshowiniai sutrikimai:

F20; F21; F22; F25; F28;

14.4. nuotaikos (afektiniai) sutrikimai:

F30.1-F30.2; F31.0-F31.8; F32.1-F32.3, F32.8; F33.0-F33.4; F33.8; F38;

14.5. suaugusių asmenybės ir elgesio sutrikimai: F60-F69;

14.6. psichikos ir elgesio sutrikimai, vartojant psichoaktyvias medžiagas:

F10-F19 (išskyrus F1x.0-F1x1)*;

14.7. priklausomybės sindromas: F1x.2-F1x9; F10.-, F14.-, F15.-, F16.-, F18.-, F19.-*;

14.8. išsėtinė (dauginė) sklerozė (G-35), esant išreikštų asmenybės sutrikimų;

14.9. Alzheimerio liga (G30);

14.10. Hungtingtono liga (G10).

Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 2 straipsnio 8 dalį, neįgalioju pripažįstamas asmuo, kuriam šio įstatymo nustatyta tvarka nustatytas neįgalumo lygis arba 55 procentų ir mažesnis darbingumo lygis, arba specialiųjų poreikių lygis. Vadovaujantis Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 20 straipsnio 9 dalimi, darbingumo lygio nustatymo kriterijus ir tvarką nustato socialinės apsaugos ir darbo ministras kartu su sveikatos apsaugos ministru. Socialinės apsaugos ir darbo ministro ir sveikatos apsaugos ministro 2005 m. kovo 21 d. įsakymu Nr. A1-78/V-179 (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. kovo 12 d. įsakymo Nr. A1-131/V-349 redakcija) patvirtintas Darbingumo lygio nustatymo kriterijų aprašas (toliau – Kriterijų aprašas) apibrėžia kriterijus, pagal kuriuos nustatomas darbingumo lygis. Kriterijų aprašo 1 priede „Bazinio darbingumo procentai“ pateiktas asmens sveikatos būklių (diagnozių) sąrašas, kurių pagrindu asmeniui gali būti nustatytas ribotas darbingumas, t. y., jis gali būti pripažįstamas neįgalioju.

Tyrimo metu paaiškėjo, jog didžioji dalis Įsakymo 14 punkte išvardintų ligų diagnozių nepatenka į Kriterijų apraše išvardintų asmens sveikatos būklių sąrašą arba tam tikros diagnozės, nesant papildomoms indikacijoms, negali būti laikomos savaime ribojančiomis asmens darbingumą. Atkreiptinas dėmesys, kad Kriterijų aprašo 1 priedo II skyriuje „Psichikos ir elgesio sutrikimai“ numatyta, jog iš dalies darbingu dėl psichikos ir sveikatos sutrikimų asmuo gali būti pripažįstamas tik atsižvelgus į dabartinio ligos epizodo trukmę, paūmėjimų skaičių per pastaruosius 1 metus ar taikant adekvatų gydymą, papildomus periodinius tyrimus ir kt. (pvz. organinių ir simptominių psichikos sutrikimų atveju). Pabrėžtina, kad Kriterijų apraše nėra numatyta galimybė riboti asmens darbingumą dėl suaugusiųjų asmenybės ir elgesio sutrikimų (diagnozių kodai F60-F69), tačiau yra numatyti ir psichikos ir elgesio sutrikimai, kuriems esant darbingumas ribojamas (pvz., psichikos ir elgesio sutrikimai vartojant psichoaktyvias medžiagas (diagnozių kodai F1X.5 ir F1X.6).

Atsižvelgiant į tai, kad Pareiškėjo nurodytos diagnozės (F60-F61) nėra įtrauktos į Kriterijų apraše nurodytą sveikatos sutrikimų sąrašą, šiuos sveikatos sutrikimus turintis asmuo negalėtų būti pripažintas neįgalioju. Dėl šios priežasties Įsakymu įtvirtintas draudimas dirbti advokato arba jo padėjėjo darbą asmenims, turintiems sveikatos sutrikimus pagal diagnozes F60-F61, negali būti vertinamas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu. Konstatuotina, jog lygių galimybių kontrolieriui nesuteikta kompetencija vertinti šio atvejo dėl galimo Lygių galimybių įstatymo pažeidimo.

Pabrėžtina, jog dėl Įsakyme išvardintų sveikatos sutrikimų ribojama asmens galimybė dirbti ne tik advokato arba jo padėjėjo, bet ir teisėjo (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-196/1R-80 patvirtintas Reikalavimų pretendentų į teisėjus ir teisėjų sveikatai ir pretendentų į teisėjus ir teisėjų sveikatos tikrinimo tvarkos aprašas), antstolio (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. 433/233 (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir teisingumo ministro 2002 m. lapkričio 15 d. įsakymo Nr. 549/313 redakcija) patvirtinta Antstolių sveikatos tikrinimo tvarka), notaro (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. V-559/240 patvirtinta Notarų sveikatos tikrinimo tvarka) bei prokuroro (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. V-639/ 1V-487/ I-154 patvirtintas Prokurorų ir asmenų, pateikusių prašymus tarnauti prokurorais, sveikatos tikrinimų tvarkos aprašas) darbą. Darytina išvada, kad teisinį išsilavinimą turinčiam bei kitus būtinus kvalifikacinius reikalavimus atitinkančiam asmeniui gali būti žymiai apribota galimybė užsiimti profesine teisine veikla (tapti advokatu arba jo padėjėju, teisėju, notaru, antstoliu arba prokuroru) dėl to, kad jam yra diagnozuoti Įsakyme numatyti sveikatos sutrikimai, nors pagal Kriterijų aprašą jie ir nelaikytini ribojančiais asmens darbingumą.

Teismų praktikoje valstybės tarnautojams prilygintiems asmenims, kurie verčiasi profesine veikla ir teikia viešąsias paslaugas, yra pripažįstami ir advokatai, ir antstoliai². Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime³, aiškindamas teisės aktus, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, konstatavo, kad konstitucinė valstybės tarnybos paskirtis, ypatingi uždaviniai, keliami valstybės tarnybai, lemia tai, kad piliečiui, stojančiam į valstybės tarnybą, gali ir turi būti keliami tam tikri bendrieji reikalavimai - stojimo į valstybės tarnybą bendrosios sąlygos, kurių neatitinkantis asmuo negalės tapti valstybės tarnautoju. Pabrėžė, kad minėti reikalavimai turi būti aiškūs ir bendri visiems siekiantiems atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje, stojančiajam į valstybės tarnybą jie turi būti žinomi iš anksto. Jie turi būti nustatyti įstatymu. <...> Valstybės tarnybai, kaip sistemai, keliami profesionalumo, kvalifikuotumo reikalavimai suponuoja ir atitinkamus reikalavimus asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą. Valstybės tarnybos santykiai gali ir turi būti reguliuojami diferencijuotai, atsižvelgiant į valstybės (savivaldybių) institucijų bei jų vykdomų funkcijų ypatumus, šių institucijų vietą visų institucijų, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, sistemoje, jų kompetenciją, atitinkamiems valstybės tarnautojams būtinas profesines savybes, kitus svarbius

---

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-243/2007, Nr. 2K-660/2007, Nr. 2K-102/2010, Nr. 2K-144/2011

³ <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.

veiksnius. Todėl teisės aktais gali būti nustatyti specialūs reikalavimai asmenims, siekiantiems tam tikrų pareigų valstybės tarnyboje ar konkrečioje valstybės ar savivaldybės įstaigoje – specialiosios sąlygos siekiantiems tam tikrų pareigų valstybės tarnyboje. Šios specialiosios stojimo į valstybės tarnybą sąlygos gali būti diferencijuojamos pagal atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje turinį. Tačiau, nustatant šias sąlygas, privalu paisyti Konstitucijos. Priimant į tam tikras pareigas gali būti nustatomos labai įvairios specialiosios sąlygos, pavyzdžiui, susijusios su asmens sveikata, fizinėmis galimybėmis, ryšiais su kitais asmenimis ir kt. Tačiau Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad visi nustatyti specialieji stojimo į valstybės tarnybą reikalavimai turi būti konstituciškai pateisinami. Priešingu atveju bus pažeista ir piliečio konstitucinė teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą, ir žmogaus konstitucinė teisė laisvai pasirinkti darbą.

Sutiktina su Teisingumo ministerijos nurodomais argumentais, jog advokato profesija yra viena iš profesijų rūšių, kurios atstovams taikomi didesni, griežtesni atsargumo, rūpestingumo, atidumo reikalavimai. Advokatai, atstovaudami asmenų teisėms bei interesams civiliniame procese, atlikdami gynėjų funkciją baudžiamajame teismo procese, privalo ne tik atitikti profesinius kvalifikacinius standartus, bet ir gebėti adekvačiai, racionaliai vertinti situaciją, kadangi nuo jų tinkamų funkcijų atlikimo priklauso atstovaujамų asmenų padėtis bei veiksmai teisiniame procese bei kituose visuomeniniuose teisiniuose santykiuose, sukuriančiuose pasekmes atstovaujamiems asmenims. Vis dėlto, nepaisant būtinybės tam tikrais atvejais taikyti griežtesnius standartus šios profesijos atstovams, nustatant apribojimus, susijusius su asmenų, siekiančių užsiimti advokato arba advokato padėjėjo praktika, sveikatos būkle, būtina užtikrinti, kad tokie apribojimai būtų pagrįsti ir proporcingi, t. y., neribotų asmenų teisių ir laisvių labiau, nei to reikalauja siekiamas tikslas bei viešasis interesas.

Atkreiptinas dėmesys, kad tiek Teisingumo ministerija, tiek Sveikatos apsaugos ministerija savo raštuose Tarnybai nurodė, jog nuo 2004 metų, kuomet buvo priimtas Įsakymas, jis nebuvo peržiūrėtas, nebuvo tikrintas tam tikrų nuostatų – Įsakyme išvardintų ligų, kuriomis sergantys asmenys negali užsiimti advokato arba advokato padėjėjo praktika, tikslingumas. Kadangi susirašinėjimo įstaigai priskirtos veiklos srities klausimais dokumentai yra saugomi 5 metus, nėra galimybės nustatyti, pagal kokius kriterijus tuo metu buvo priimti sprendimai dėl konkrečių sveikatos sutrikimų įtraukimo į Įsakymą. Konstatuotina, kad nagrinėjamu atveju nėra galimybės įvertinti, ar visi Įsakyme numatyti sveikatos sutrikimai yra objektyviai pagrįsti ir laikytini neribojančiais žmogaus teisės laisvai pasirinkti darbą.

Pažymėtina, kad tiek Teisingumo ministerija, tiek Sveikatos apsaugos ministerija, teikdamos paaiškinimus Tarnybai, sutiko, jog Įsakymo nuostatos peržiūrėtinos dėl jų tikslingumo, būtinumo

suderinti su šiuolaikiniais žmogaus teisių standartais. Taip pat nurodoma, jog yra parengtas naujas Įsakymo projektas, kurį rengiant konsultuotasi su medicinos srities ekspertais.

Lietuvos Respublikos Seime 2019 m. kovo 1 d. užregistruotas Įsakymo pakeitimo projektas Nr. 19-2263 šiuo metu yra derinamas su kompetentingomis institucijomis bei visuomene. Atkreiptinas dėmesys, kad rašte minėtame Įsakymo projekte tam tikros ligų diagnozės yra išbrauktos iš sąrašo diagnozių, ribojančių teisę asmenims užsiimti advokato arba advokato padėjėjo praktika, pavyzdžiui, vidutinė depresijos forma (F.32.1), lyties tapatumo sutrikimai (F.64), psichologiniai ir elgesio sutrikimai, susiję su seksualine raida ir orientacija (F.66). Įsakyme taip pat išskiriamos ligų diagnozės, kurios priskirtinos prie ribojančių būklių tik tol, kol asmuo pasveiksta, t. y., ribojimai taikomi tik tol, kol asmuo pasveiksta (organiniai ir simptominiai psichikos sutrikimai: F04; F05; F06.3; psichikos ir elgesio sutrikimai dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo: F10.0; F10.2–F10.3; šizofrenija, šizotipinis ir klideshowiniai sutrikimai: F23; nuotaikos (afektiniai) sutrikimai: F30; F31; F32.2–F32.3; F33.2–F33.3; elgesio sutrikimai, susiję su fiziologiniais sutrikimais ir somatiniais veiksniais: F53.1). Įsakymo projekte taip pat įvardijamos ligų diagnozės, kurioms esant dėl asmens tinkamumo dirbti advokato arba advokato padėjėjo darbą, atsižvelgdama į sutrikimo sunkumą, spręstų gydytojų konsultacinė komisija (pvz., tam tikri suaugusiųjų asmenybės ir elgesio sutrikimai, psichologinės raidos sutrikimai, nuotaikos, afektiniai sutrikimai ir kt.).

Lygių galimybių kontrolierė, remdamasi pirmiau nurodytomis aplinkybėmis bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 17 straipsnio 2 dalies nuostata, suteikiančia teisę lygių galimybių kontrolieriui teikti išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, rekomenduoja Teisingumo ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai bei Vidaus reikalų ministerijai tobulinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. V-556/1R-181 patvirtintas Pareiškėjų, advokatų ir advokatų padėjėjų sveikatos būklės reikalavimus ir sveikatos būklės tikrinimo taisykles, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-196/1R-80 patvirtintą Reikalavimų pretendentų į teisėjus ir teisėjų sveikatai ir pretendentų į teisėjus ir teisėjų sveikatos tikrinimo tvarkos aprašą, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. 433/233 (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir teisingumo ministro 2002 m. lapkričio 15 d. įsakymo Nr. 549/313 redakcija) patvirtintą Antstolių sveikatos tikrinimo tvarką, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. V-559/240 patvirtintą Notarų sveikatos tikrinimo tvarką bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. V-639/ 1V-487/ I-154 patvirtintą Prokurorų ir asmenų, pateikusių prašymus tarnauti prokurorais, sveikatos tikrinimų tvarkos aprašą, šių teisės aktų nuostatas suderinant su Kriterijų aprašo reikalavimais, užtikrinant objektyviai pagrįstus asmens sveikatos reikalavimus kandidatams į šiuose teisės aktuose nurodytas pareigas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 straipsniu, 17 straipsnio 2 dalimi, 27 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 29 straipsnio 4 dalimi, 30 straipsnio 3 dalimi,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Tyrimą dėl asmenų, turinčių lengvų psichikos ir elgesio sutrikimų galimos diskriminacijos negalios pagrindu nutraukti, nustatius, jog skunde nurodytų aplinkybių tyrimas nepriklauso lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijai.
2. Įpareigoti Lietuvos Respublikos teisingumo ministrą, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministrą bei Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrą išnagrinėti šį sprendimą ir apie nagrinėjimo rezultatus bei sprendimo vykdymą informuoti lygių galimybių kontrolierę per 30 dienų nuo sprendimo gavimo dienos.
3. Su sprendimu supažindinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministrą, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministrą, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrą bei Pareiškėją.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) arba apygardos administraciniam teismui.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė